

StVicentF (*Quar.*, 294.138). És possible que en part es mantingués en el femení l'antiga ss: «lo cavall deu haver --- les barres primes e molt fesses, e gran freu de una a altra», «la boqua ben fessa e lo morro de jus pus larch que'l desus», Manescalía de c. 1400 (*B.N.P.*, ms. 215, cap. «Belleza del cavall», f° 11v); en aquests casos el mot ja va tornant-se un adjectiu verbal, més que participi, i almenys posteriorment és clar que només apareix amb -s- (sonora), incorporat doncs a la grossa sèrie dels participis forts en -ès, -esa; fet consumat almenys des de la fi de l'Edat Mitjana: «paret fesa: paries ruinosas», OPou (*TbPu.*, 9).

Avui: «só arbre vell, desfruitat, i ara amb tanyada nova / eixint al peu de la soca mig fesa», MAguiló (anys 1870, *AntPoèti.*, 1975, 77); eiv. «fes: afligido, triste», PzCabr., d'on *fesedat* eiv. 'indisposició, manca de delit' (*AlcM*); sembla amb aqueix sign. a Men.: «Agnès Agnès, / color de fes, / antilla d'or: / tu qui va, / tu qui véns, / tu qui portes es martell ---», Camps Merc. (*Folkli.* 1, 234).

En català modern la força vital d'aquest verb ha anat en definitiva decadència, sense però, que es pugui parlar de mort. La força forta de l'infinitiu i del tipus de conjugació dificultava la supervivència. Encara es mantenia, però, en el període post-medieval: «fen- dre's o obrir-se: agere rimas», OPou (*TbPu.*, 9), si bé Belv. i Lab. 1839 el declaren antiquat, però no tothom s'hi resigna. Verdager en l'*Atlàntida* introdueix fins l'infinitiu *fendre* (val a dir que només en l'ed. definitiva, de 1878): «Atlants, ay de vosaltres! / --- / al 30
encontre d'Alcídes apar que 'l vent los du; / --- / Lo matador de monstres que, de gegant a passos, / escometia a Hesperis, duhent-li 'l brot florit, / se veu trabat; sos brassos se nuhan ab llurs brassos, / y un bosch d'enceses armes va a *fendre's* en son pit» (III, 35
34d).

Però en general només certes formes s'admeten ja; en la versió de 1867 de l'*Atl.* primera i lingüísticament espontània: «Ja en seca pedregada, crua y encesa, creyan / dar-li mort y sepulcre, quant tot cop s'encén, / y, per sa clava fesos y rebregats, s'ajeyan / com, al sortir de l'era la palla de forment (r, 41c; vers canviat després); «la barca --- *fenent* l'oratjol amb un graciós moviment», Ruyra (*La Parada*, 63). En general s'ha considerat que només traslladant-lo a l'altra conjugació es podia mantenir en ús practicable aquest verb: *AlcM* dóna cites de *fendir* en Víctor Català (1904, o 1910?), i Josep Carner (1924 i 1925); el *DOrt.* posa «*fendir* o *fendre*»; i Ed. Fontserè (*Ci. Fi. Nat.*) usa *fendir* (p. 172), però cuita a explicar-lo en el gloss. per als seus joves lectors («badar o partir un tronc al llarg»).

En canvi a l'Alt Aragó conserva encara prou vitalitat popular, i en la forma aragonesa en *f-* (no la castellana en *b-*): «la losa no vale porque yera *fendida*» 55
sento a Plan de Gistau (1965). En algun altre cas de supervivència ja no estem en condicions de mesurar la part que hi hagi de real o de restauració literària: «quan hagueren ben brenat - totes queyan de través: / l'una cau² - d'alt d'una sala: - costella s'en *fend*», ro- 60

manç antic; AntCayrol usa *fen* en Pres 3 (explicat «esquinçar, fendir» en el gloss., Cerdà, *Contalles*).

DERIV.: Part. p. substantivat *fesa* 'escletxa, fenella, tall allargassat' [fi S. xv, Villena]: «la fesa: rimas», men., princ. S. xix (Hz. Sanz, *Arch. de Alayor*, 209; veg. *guinxax*); «escapsar la pluma --- donar-li un tall --- lo tallet o fesa: concissura, fissura, crena»; 'sutura òssia': «nirvis --- coniugaciones --- la quinta --- va a les orelles y galtes; la sisena hix per la fesa labdois --- en lo tòd, junt a la sutura labdois ---», OPou (*TbPu.*, 9, 181, 279); men. *fesa* (princ. S. xix, Hz. Sanz, *Arch. de Alayor*, 209, veg. *guinxax*), mall. *fesa* > *fš* 'tall d'uns dos dits que es fa an el cap de l'orella, com a senyal per conèixer de qui és una ovella' (Manacor, *BDLC* VII, 170); una *fesa de cansalada* 'cada una de les dues meitats en què hom divideix el cos del porc mort, un cop separats els pernills, el cap i els menuts', Vall Ferrera.³

+*Fesa* (o *fessa*?) val. «la presa d'aigües, consistent en un portell o gran comporta, que es fa a les sèquies principals perquè isquen les sèquies més petites», per ex. la Séquia Real neix a la *Fesa de Santiago* (Alberic), però de la Séquia Real ixen en el sol terme de Gavarda diverses sèquies considerables i amb nom propi (me n'anomenen 10), com la de l'Almari; la *fesa* es diu que *governa* (en el sentit d'"alimenta")⁴ la séquia tal o tal; d'ací que de vegades (sobretot en una part dels pobles) usin també *fesa* per a certes sèquies grans però que deriven d'una de més gran; així a Algemesí (encara que també anomenen *fesa* el mateix portell que pertot) ho sento aplicar de l'altra manera: «la Séquia d'Albalat és una *fésa* que per la Xara i Pardines va a parar a Albalat»; a Benifaió: «la fesa <de> la Mucarra no és de corrent continu», «el Braçal de Colloig, el Roll i Vallejos és tot una fesa».

Sembla ser mot exclusiu de la zona al Sud de la latitud de la capital, però de dialecte apitxat, car només el tinc anotat (pertot pron. *fésa*) en pobles d'aquest parlar, fora d'algun com ara Algemesí i Alzira, on tenim proves que l'apitxat ha existit, i més aviat ha reculat en les últimes generacions, o en certes seccions del terme o en certs individus; és a dir: a Almussafes, Silla, Benifaió d'Espioca, Algemesí, Alzira, Alginet, Guadassuar, Massalavés, Alberic, Gavarda (1962); també el tinc de Càrcer (poble limítrof, no apitxat), però d'una banda allà ja no és gaire terreny de *feses* i grans sèquies, d'altra banda s'usa en un sentit almenys ben pròxim *portella* (p. ex. la *Portella del Tio Daniel*), i solament hi tinc anotat «a la séquia del poble hi ha una *fésa* que diuen» (ço que potser es referís a l'ús en pobles veïns).

Del nostre mot participial *fesa* o *fes* pot ser derivat diminutiu el terme +*fasell* 'cul de rusc', usual a Sant Hilari Sacalm (Griera, *BDLC* VII, 1913, 145), a base de la idea de *fes* 'foradat', i alludint al fons buit del cilindre de rusca o escorça que s'usava per fer bucs d'abelles.

Fenedura 'escletxa' [Llull]: «un filosof se anava deportar per un bell pla, ab gran res de sos scolans, en lo qual pla hac moltes de *fenadures*, que la calor del